

Елин Пелин

Гост

Мъглива и тъмна нощ тежи над грешната земя. Селцето, стреснато от внезапно настъпилия есенен студ, в уплаха се е смълчало в мъглата и мрака.

– Избави нас от лукаваго и всякого зачувай от зла среща, божичко милостиви! – свърши молитвата си Кирилица и като се прекръсти, хвърли грижлив поглед към спящите си деца и легна.

В иконостаса пред лика на божията майка мъждукаше кандило. Неговата слаба светлина играеше леко с мътните сенки на нещата в стаичката.

Влажен есенен вятър виеше лудо навън, фучеше из клоните на старата круша и с шум бръскаше по прозорците мъртви пожълтели листа. Гнилата кобилица на герана болезнено стенеше отвън. Желязното черковно клепало, разлюляно от халата, изрядко и с погребален глас, грабнат от силата на вятъра, тихо и отсечено прозвънтяваше в мълчаливата нощ.

Кирилица, заслушана в равномерното дишане на децата си, бе почнала вече да заспива. Но отведнаж тя се стресна. Стори й се, че някой хлопа на вратата. Тя се надигна и се ослуша. Нищо се не чуваше освен бясната и тъжна песен на вятъра и плачът на мъртвите листа. Минаха няколко минути. Три ясни почуквания на вратата вдигнаха Кирилица.

„Боже! – помисли си тя, – дали Кирил не се е върнал... толкова късно!“

Тя излезе със свещ в пруста и попита:

– Кой е?

– Аз съм, тетко Кирилице... гост ти дойдох нечакан! – обади се един странен глас.

– Кой си? – запита Кирилица ласкателно, за да не докачи госта, чийто глас не познаваше.

– Не познаваш ли ме?... Има си хас! Че аз съм Велин! – отговори гласът.

Буля Кирилица не можа отведнаж да си припомни кой е тоя Велин и не отговори. Но гласът отвън обясни:

– Велин... забравила си ме... братовият ти син де... на Геро...

– А-а!... Ох, лели, прощавай... не те познах! Велинчо, ти ли си, лели... ти ли си, бре? Их, божичко!... Изгубен те считахме, лели... Добре дошъл, добре дошъл! – заговори през сълзи от радост Кирилица, като отвори вратата.

Влезе висок, едър човек, цял в прах и дрипи, с почерняло скитнишко лице, русо и грапаво. Той се наведе и целуна ръка на Кирилица. А тя

го гледаше радостна, разплакана и не можеше да му се нагледа.

– Къде беше, бре лели? Пропъди се, па се не обади! Толкова години! Вуйчо ти пита-разпитва... Доляла бях му да го карам... Чухме – погинал си, пък ти си бил жив, лели! Останахте сирачета, лели, па се пръснахте... Свиди ми се за вас! Аз те знам мъничък, а ти...

Тя го въведе в къщи, запали ламбата и му поднесе столче до огъня.

– Тя мойта е дълга и широка, тетко! – махна с ръка Велин. – Години се минаха... дълги... Отраснахме... скитахме... светувахме!

– Къде беше, лели? Къде ходи? Какво прави?

– Аз, тетко, захванах от малък търговия, па свикнах с нея и така карам – заговори Велин, като скри краката си под стола, за да не се видят скъсаните му царвули. – Работя в Пловдив, Филибе, ако си чула... Имам дюкян. Там се ожених, спечелих и си живея...

– Е, дай боже да е така! – рече добродушната Кирилица, като го слушаше.

– То животът е такова нещо, тетко... Ако се трудиш и ако работиш – добре ще ти е, ще живееш, ако не – ще теглиш. Искаш ли да живееш като човек честно и почтено – работи – това е главното.

– Това е най-главното, лели!

– Честно и почтено... хем хората да ти се радват и да те уважават, хем и ти да не им се боиш. Човек като си направи положение... заякнуща, знаеш... Парата е всичкото. Тя ум дава, тя свят върти. Това съм го разбрал още от малък, тетко. И целта ми е била да стана богат... И слава богу!

Кирилица гледаше своя братеник, слушаше думите му, които той пушаше тежки и дълбокомислени, и недоумяваше. Защото Велин на вид не изглеждаше никак богат. Една грозна и кирлива риза, с яка мазна като баница, се закопчаваше около дебелията му червена шия, под която висеше месест гердан, и едно безцветно тъмно палто, пукнато по ръбовете от напора на могъщата му снага, го правеха страшен и вдъхваха недоверие. Очите му играеха неспокойно из стаята и не се спираха доволни и щастливи срещу теткия му поглед. Само гласът му беше твърд, спокоен и с тежестта си като че прикриваше това, което мъждивата светлина на лампата откриваше.

Велин забележи теткия си недоумение и се усмихна широко:

– Ти какво мислиш, тетко, като ме гледаш така? Сиромаш Велинчо, мислиш, лъже като циганин! Всякой на твоейто място така ще помисли... Да! Ама всичко това е от политика, разбираш ли?

И като сниши гласа си, Велин произнесе тайнствено:

– Един милион нося! Само наполеони! Как ще се опазиш от крадци и от хайдути? Пази боже да те надушат, изидат ти душицата! А така, както съм, кой ще помисли, че тука-е – потупа той пазухарника си, – има един милион!

– Милион! Боже господи... Велинчо – закръсти се Кирилица и очите ѝ се опулиха от учудване. – Милион! То са много пари, Велинчо! Ще дадеш, лели, и на вуйчо си Кирил малко да се поотплати, че е много задължнял и пропаднал...

– Разбира се, тетко... Аз вас ви обичам, и колкото ми стига ръка, ще ви помогна!

– Господ да те поживи, лели!

– Ще ви помогна, тетко! Честната си дума давам!

– Така, Велинчо, така... ти си добър, лели, баща ти беше такъв достоен... Пази се... хората лоши станаха... много лоши! – рече, прояснена от вътрешна радост, леля Кирилица и в душата ѝ се роди едно страхопочитание към богатия ѝ братеник, който се яви тука тъкмо сега, когато са съвсем засиромашели.

– Лош стана светът, тетко, лош! Гледаш го, приятел ти, говори ти... преструва се такъв, а да му падне случай, тъй на, с два пръста би те смачкал! Ами предпазвай се и туйто. Вълк да си, в село ли си – лай като куче!

– Така, лели, а? Ти си имаш парици?

– Колкото за това, слава богу – имам... Тръгнах за стока в София, па си рекох: стой, аз тука свои хора имам. Трябва да ги видя. И ако, не дай боже, са в нужда, да им помогна... Свой своето не храни, ама тежко и горко кой си го няма!

– Така, лели, така... Да си жив, че те господ изпрати да се видим! – заплака пак Кирилица от радост.

– Ето, мисля си, тетко, що е от човека? Никой си не знае дните!... И аз рекох да се видим, че утре кой знае какво ще се случи с нас!

– Господ от зло да чува, лели!

– Ох! – въздъхна Велин, – аз право да ти кажа, тетко, съм уморен... много ходих, а не съм навикнал пеши... Търговията иска скитане... Истина, файтони и железници колкото искаш, ама... Сега се излъгах и така съм се уморил, та съм капнал.

– Може и да си гладен, лели?

– Па и гладен съм – засмя се Велин, който все повече се вдъхновяваше и повече растеше пред въображението на тетка Кирилица.

Тя се разбърза, стъкна огън, опържи яйца, намери вино и сложи

богата трапеза на своя мил гост. Велин не знаеше как да благодари, а тя не знаеше как да се извини, че тъй набързо е шетала, та може да му не е угодно.

– Ние сме селяни, леля... Ти може да не си научен...

– Глей си работата, тетко... Аз съм научен на всичко!

– Къща имаш ли си, Велине?

– Е, тетко, да е да ми дойдеш на гости! Хем ако искаш, ще те заведа, да ми видиш дома, та да се чудиш и маеш. Палат имам, палат! Какви генерали стоят по-доле от мене!

– Дай боже да е истина! – кръсти се добродушната Кирилица.

– Ще те заведа, тетко, да постоиш там някой и друг ден, да погостуваш на жената и децата. Що има да ти се радват!

– Та и булка си имаш, Велинчо?

– Имам, тетко. Тя не ви познава, ама да видиш чудо – често ви сънува и както ми разправя – явяват я се насън също каквито сте си.

Лелята пак се разплака.

– Ами дечица имате ли си, Велинчо?

– Пет – все момчета!

Кирилица не можеше да каже нищо. Два реда сълзи се ронеха от очите ѝ и говореха каква радост, каква милост и обич се топяха в сърцето ѝ.

Вятърът с двойна сила зафуча навън. Черковното клепало пак звънна в нощта и гнилата кобилица на герана пак тъжно простена в двора.

– Ох! Мен ми се спи, тетко... много ми се спи! – въздъхна Велин.

Тетка Кирилица извади нови черги и грижливо приготви легло на Велин. Той легна несъблечен, от страх да не настине, защото бил потен. В стаята пак настана мрак. Мъжделивата светлина на кандилцето пак затопи по стените големите сенки на покъщнината, трепкаво и пресекливо, като разговорите, които от време на време сънно повеждаше тетка Кирилица.

Ликът на божията майка гледаше от иконостаса благ, тъжен и милостив.

Сутринта Кирилица стана рано, с грижа да се отличи пред милия си братанец, когото цели години не беше виждала. Ала леглото на госта беше празно. А новите чешири на бае Кирил и долните му дрехи, които снощи висяха на стената – липсваха.

През деня двама стражари, покрити с прах, спряха морните си коне пред портата на буля Кирилица и запитаха:

– Стрино, снощи тук е пристигнал един твой роднина, избягал от

Гост

затвора. Ще влезем в къщи да го потърсим.

КРАЙ

Публикуван за пръв път в сп. Летописи, IV, кн. 9–10, юли-август 1903, с. 234–236, с подзаглавие „Разказ“ и подпис Елин Пелин.

За първообраз на Велин е послужил роднина на Елин Пелин, произхождащ от съседното село Белопопци. Самият Елин Пелин казваше, че описаната случка станала у тях: късно вечер, когато баща му не бил в къщи, дошел някакъв далечен сродник, разправял на майка му, която била доверчива жена, всевъзможни небивалици за себе си, пренощувал у тях и на сутринта изчезнал с чеширите на баща му; в къщи често се подигравали с майка си за нейната наивност. – С доста значителни поправки включен в Разкази, т. I, 1904, с. 77–83, и почти без изменения в следните издания на Разкази, т. I. Новово преработен и включен в С1¹, 1938, с. 46–53. – В Разкази, т. I: „В тъмната стая играеше с големите сенки на нещата слаба светлина от мъжделивото кандило, което трепкаше пред лика на Божията майка в почернелия иконостас.“ В С1 става: „В иконостаса пред лика на Божията майка мъждукаше кандило. Неговата слаба светлина играеше леко е мъгните сенки на нещата в стайчката.“

Сканиране, разпознаване и редакция: Ивет Костова, 2008

Публикация:

Елин Пелин. Съчинения, том I – Разкази 1901–1906

Редактор: Светла Гюрова

Издавателство „Български писател“, 1972 г.

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5265>]

1. Съчинения на Елин Пелин. Под редакцията на Т. Боров, С., к-во „Хемус“, т. I, 1-о изд. 1938